

MARIA MARIN, IULIA MĂRGĂRIT, VICTORELA NEAGOE, VASILE PAVEL. *Graiuri românești de la est de Nistru. Texte dialectale și glosar.* – București, Editura Academiei Române, 2011, XXXIII – 278 p.

Abstract

Designed in two volumes, the work *Romanian Accents to the East of the Nistru. Dialectal texts and Glossary* provides samples of speech selected from an accent in dissolution that was recorded from 2006 to 2008 by dialectologists from Bucharest and Chisinau, partly in collaboration with some researchers from the Institute of Linguistics of the Ukrainian Academy of Sciences from Kiev. Romanian accents to the east of the Nistru have attracted the authors' attention because they are spoken in a alloglot environment, isolated from the Dacoromanian area, preserving some older stages of evolution of the Romanian language, being also strongly influenced by the Ukrainian and Russian languages.

Keywords: island dialects, dialectology, isoglossis.

În ultimele decenii, dialectologia, studiind prin metode specifice varietățile teritoriale ale limbii, fie în evoluția lor diacronică, fie din perspectivă sincronică, înregistrează o dezvoltare ascendentă. Lingvistul francez al primelor decenii ale secolului al XX-lea Antoine Meillet susținea că nu poate exista o istorie a limbii fără o dialectologie și o geografie lingvistică bine constituită.

Lucrările din acest domeniu prezintă o complexă descriere spațială a graiurilor teritoriale. Pe parcursul a zeci de decenii pentru multe limbi au fost realizate anchete de teren, care au rezultat cu publicarea a numeroase volume reprezentative de atlase lingvistice, texte dialectale și glosare. În șirul acestor realizări se înscrie și lucrarea *Graiuri românești de la est de Nistru. Texte dialectale și glosar*, realizată în colaborare de către cunoscuții dialectologi Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române și Vasile Pavel, de la Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Republicii Moldova.

Graiurile românești de la est de Nistru au suscitât atenția autorilor deoarece sunt vorbite într-un mediu aloglot, izolat de arealul dacoromân, dar care păstrează unele faze mai vechi de evoluție a limbii române, fiind totodată puternic înrăurite de limbile ucraineană și rusă.

Ediția de față prezintă mostre de grai ale unui idiom în curs de disoluție, înregistrate în perioada 2006-2008 de dialectologii de la București și Chișinău, în parte și în colaborare cu unii cercetători de la Institutul de Lingvistică al Academiei Ucrainene de Științe din Kiev, datorită, în fond, transformărilor politice semnificative din Europa de Est după 1990.

Concepută în două volume, lucrarea *Graiuri românești de la est de Nistru*, I, este o continuare a cercetărilor dialectale desfășurate între anii 1991 și 1995 (vezi: *Graiurile românești din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei și nordul Maramureșului. Texte dialectale și glosar* de Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, București, 2000, 531 p.; Idem, *Cercetări asupra graiurilor*

românești de peste hotare, București, 2000, 144p.). Rețeaua localităților anchetate include enclava lingvistică românească, grupată în câteva așezări izolate, situate pe malul stâng al Bugului, pe malul drept al Niprului și în bazinul râului Donețk. La selectarea punctelor anchetei s-a ținut cont de ponderea populației românești și de gradul de conservare a idiomului matern. Respectiv, materialul faptic a fost cules în localitățile Dikovka (raionul Znamenka, regiunea Kirovograd), Gruzskoe (raionul Kirovograd, regiunea Kirovograd), Alexandrovka (raionul Voznesensk, regiunea Nikolaev), Voloșckoe (raionul Dnepropetrovsk, regiunea Dnepropetrovsk), Bairak (raionul Gorlova, regiunea Donețk), Troițkoe (raionul Popasneansk, regiunea Lugansk).

Valoarea materialului faptic este determinată de alegerea corectă a informatorilor / subiecților anchetei dialectale. În prezentul volum, desemnarea informatorilor s-a făcut după principiul cunoașterii idiomului matern. Observăm că majoritatea subiecților sunt de o vârstă mai înaintată, fiind unicii purtători ai patrimoniului lingvistic românesc în arealul cercetat. La anchetă au participat 23 de subiecți din cele șase localități menționate anterior: 7 informatori peste 80 de ani, 8 informatori peste 70 de ani, 7 informatori peste 60 de ani și un informator sub 60 de ani.

Atenționăm asupra faptului că, inițial, anchete pe teren în localitățile formate prin roire Dikovka, Gruzskoe, Alexandrovka, Voloșckoe, Bairak, Troițkoe și în alte așezări din zonă au fost realizate de cercetătorii de la Chișinău în scopul colectării materialului faptic pentru *Atlasul lingvistic moldovenesc (ALM)*, redactat și editat ulterior de către dialectologii chișinăuieni Victor Comarnițchi, Vasile Melnic, Vasile Pavel și Rubin Udler în perioada 1968–1973, în două volume, fiecare cu câte două părți: vol. I/1, 1968 (fonetică), vol. I/2, 1968 (fonetică și morfologie), vol. II/1, 1972 (lexic), vol. II/2, 1973 (lexic). Materialul

faptic înregistrat de autorii volumului pe bandă magnetică ilustrează stadiul actual de evoluție a vorbirii dialectale de la est de Nistru, care a fost desprinsă din arealul românesc, dezvoltându-se într-un mediu lingvistic și etnocultural slav, timp de peste 250 de ani.

Sub aspect etnosociologic, statistic și, complementar, folcloric, românii de la est de Bug au fost cercetați în anii celui de al Doilea Război Mondial (1942-1943) de către o „echipă pluridisciplinară” din cadrul Institutului Central de Statistică, condusă de Anton Golopenția (vezi: Anton Rațiu, *Românii de la est de Bug*, București, 1994; Anton Golopenția, *Românii de la est de Bug*, I-II. Volum editat, cu Introducere, note și comentarii de prof. dr. Sanda Golopenția, București, 2006).

În *Introducere*, autorii au efectuat o scurtă prezentare a trecutului istoric al enclavelor românești de la est de Nistru și Bug, referindu-se în special la diminuarea dramatică a vorbitorilor de limbă română. Autorii conchid: „Graiul moldovenesc a suferit presiunea concomitentă a limbii ruse dominante și a graiului ucrainean local. Cauze diverse (lipsa învățământului în limba română, presiunile executate de prestigiul cultural, social și politic al limbilor oficiale, necesitatea impusă de integrarea lingvistică etc.) au afectat major sentimentul identității etnice, al conștiinței lingvistice și al atașamentului față de limba maternă” (p. XXI).

Lucrarea însumează 124 de *texte dialectale*, înregistrate și transcrise fonetic după principiile *Arhivei fonogramice a limbii române* (AFLR). Materialul faptic poate fi grupat în texte descriptive și narative. Subiectele abordate sunt variate, printre acestea se înscriu istoria comunității păstrată „la nivelul memoriei colective” și producțiile populare. Pentru a avea o imagine cât mai complexă asupra culturii și mentalității locale, au fost semnalate antroponimele și toponimiile existente în perimetrul satului. Materialul înregistrat a fost transcris aproape integral, susțin

autorii, fiind eliminate pasajele prea lungi în limba rusă și/sau ucraineană, intercalate în vorbire.

Glosarul constituie un corpus de termeni excerptați din textele dialectale, culese în cele șase localități. Autorii au selectat cuvinte, expresii, locuțiuni reprezentative pentru arealul cercetat. În șirul termenilor semnalăm și împrumuturi neoslave, majoritar de origine rusă, adaptate la sistemul graiului. În cazul în care împrumuturile neoslave nu au fost adaptate, autorii au separat aceste elemente lexicale într-o secțiune distinctă a volumului (p. 261-277). *Procedeul* constituie un element de inovație în raport cu volumele similare anterioare editate fie la Chișinău, fie la București, și credem că este bine-venit pentru lectura în bune condiții a textelor.

Aportul științific al volumului *Graiuri românești de la est de Nistru. Texte dialectale și glosar* rezidă în importanța datelor obținute, care au atât valoare *lingvistică*, cât și *istorică*, reprezentând graiurile insulare moldovenești, care au evoluat timp de peste

două secole și jumătate izolat de arealul dacoromân. Valoarea aplicativă a lucrării derivă din importanța materialului cules, care ar putea avea un domeniu aplicativ în studiile de dialectologie și geolingvistică română, în cursurile universitare de dialectologie, de gramatică istorică și de lexicologie a limbii române. Bine conceput, cu obiective riguros stabilite, structurat logic, prezentul volum este oportun și unui public mai larg, care manifestă mult interes și pasiune pentru viul grai popular, cea mai relevantă mărturie a vieții spirituale și materiale a unui popor.

Incontestabil, materialul faptic cules pe teren va servi drept suport de mare valoare și un imbold pentru cercetările ulterioare din domeniul dialectologiei diacronice și sincrone, al istoriei limbii române și al sociolingvisticii.

STELA SPÂNU
Institutul de Filologie
(Chișinău)